

ДО ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ ДЕРЖАВНОЮ МИТНОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ

МУЗИЧУК Олександр Миколайович - доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, проректор Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8367-2504>

НЕВЯДОВСЬКИЙ Владислав Олегович - доктор юридичних наук, доцент, учений секретар секретаріату Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3107-1464>

ЗАВАЛЬНИЙ Михайло Володимирович - доктор юридичних наук, професор, доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4191-061X>

DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2023.4-2.36>

У статті наголошено на тому, що питання протидії порушенням митних правил набуває, з одного боку, надзвичайної важливості в умовах воєнного стану, а з іншого – глибокого змісту та багатоаспектної природи, розуміння якої та врахування у наукових розробках та управлінських рішеннях постає основою подальшого розвитку держави.

Зазначено, що процес протидії порушенням митних правил є доволі багатоаспектним та вимагає комплексної міжвідомчої співпраці, взаємодії з громадськістю, широкого використання технічних та цифрових рішень, а також набуття та вдосконалення працівниками митних органів на постійній основі знань, навичок, у тому числі соціальних, а також морально-етичних якостей. Осмислити основи даного процесу допомагає виокремлення певних відносно самостійних організаційно-управлінських напрямків реалізації протидії порушенням митних правил.

Встановлено, що до напрямків протидії порушенням митних правил доречно віднести освітній, у межах якого тренінги, курси, симпозиуми спрямовані на працівників митних органів, здатні підтримувати у останніх належний професійний рівень за умови наявності матеріальних і нематеріальних стимулів; антикорупційний напрямок, у межах якого наголошено на необхідності оновлення Антикорупційної про-

грами Державної митної служби України; аналітичний напрямок, який розглянуто крізь призму ситуаційного аналізу протидії злочинності; соціальний напрямок, який тісно пов'язаний з матеріально-технічним і фінансовим забезпеченням митних органів, врахуванням питань охорони здоров'я працівників митних органів у ході реалізації державної політики в митній сфері, створенням дієвої системи санаторно-курортного лікування та реабілітації працівників митних органів та членів їх сімей; стратегічний напрямок, який знаходить своє втілення в розробці таких фундаментальних документів, як Національна стратегія доходів на 2024-2030 роки.

Ключові слова: порушення митних правил, Державна митна служба України, митний кордон, протидія, напрямки.

Постановка проблеми

Від ефективного управління державним кордоном залежить безпека держави, розвиток її економіки та людського потенціалу. Розбудова ефективної системи управління державним кордоном сприятиме транскордонному співробітництву, збільшенню надходжень до державного та місцевих бюджетів, розвитку туризму та інших форм легального переміщення осіб, послуг і това-

рів. Водночас державні кордони мають бути закриті для будь-якої незаконної діяльності, яка загрожує стабільності держави [1, с. 100-101]. З огляду на це питання протидії порушенням митних правил набуває, з одного боку, надзвичайної важливості в умовах воєнного стану, а з іншого – глибокого змісту та багатоаспектної природи, розуміння якої та врахування у наукових розробках та управлінських рішеннях постає основою подальшого розвитку держави.

Стан дослідження теми

У вітчизняній науковій думці фундаментальні проблеми адміністративно-правової протидії розглядали у своїх дослідженнях такі вітчизняні науковці, як С. М. Алфьоров, І. В. Арістова, О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, А. О. Брачук, В. В. Галунько, В. М. Гарашук, Є. А. Гетьман, Т. О. Коломоець, А. Т. Комзюк, Р. С. Мельник, В. В. Сокурєнко, Р. С. Шаповал, О. С. Юнін та інші. Водночас питання протидії порушенням митних правил Державною митною службою України потребує новітнього осмислення крізь призму сучасних безпекових та соціально-економічних реалій та виокремлення на їх основі перспективних напрямків протидії.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати сутність протидії порушенням митних правил Державною митною службою України. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: сформулювати авторське розуміння процесу протидії порушенням митних правил; охарактеризувати сутність освітнього, антикорупційного, аналітичного, соціального та стратегічного напрямків протидії порушенням митних правил.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором було виокремлено та детально проаналізовано новітні для вітчизняної правової доктрини напрямки протидії порушенням митних правил з наданням відповідних авторських рекомендацій щодо вдосконалення реалізації даних напрямків у діяльності Державної митної служби України.

Виклад основного матеріалу

Кордони будь-якої країни є стратегічно важливими через вирішальну роль, яку вони відіграють у її економічній життєздатності та торгівлі. Кордони є воротами для імпортованих і експортованих товарів; отже, їх дієвість є важливим показником торговельної спроможності країни. Кордони також відіграють важливу роль для міжнародного туризму та реалізації можливості громадян подорожувати. У той же час кордони забезпечують доступ до країни як через основні, так і підпільні пункти в'їзду для нелегальних іммігрантів і товарів. Таким чином, безпека та контроль кордонів є надзвичайно важливими для пом'якшення ризику, пов'язаного з проникненням небажаних або небезпечних людей і товарів до країни [2, с. 205].

Так, подібне розуміння сутності митного кордону та митної справи було покладене вітчизняним законодавцем в основу митного режиму, під яким згідно з Митним кодексом України розуміється «комплекс взаємопов'язаних правових норм, що відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України визначають митну процедуру щодо цих товарів, їх правовий статус, умови оподаткування і обумовлюють їх використання після митного оформлення» [3].

Недотримання даних норм, у тому числі серйозне та систематичне, призводить до різноманітних порушень митних правил. Процес протидії таким порушенням, на наше глибоке переконання, є доволі багатоаспектним та вимагає комплексної міжвідомчої співпраці, взаємодії з громадськістю, широкого використання технічних та цифрових рішень, а також набуття та вдосконалення працівниками митних органів на постійній основі знань, навичок, у тому числі соціальних, а також морально-етичних якостей. Осмислити основи даного процесу допомагає виокремлення певних відносно самостійних організаційно-управлінських напрямків реалізації протидії порушенням митних правил.

Першим подібним напрямком є освітній. Невипадково окремі вітчизняні науковці переконують, що ефективна протидія зло-

чинності з боку Національної поліції можлива лише за умови набуття працівниками слідчо-оперативних підрозділів відповідних теоретичних знань та практичних навичок щодо тактичних особливостей виявлення, документування та розслідування таких злочинів [4, с. 5]. М. Petersone, А. Krastins, К. Ketners звертають увагу на те, що найбільш важливим є дотримання принципу професійної оцінки в тих державних інституціях, які пов'язані з економічною безпекою, в тому числі й у митних органах. В іншому випадку працівники здатні використати свої знання та навички для того, щоб послабити економічну безпеку країни. Болонський процес сприяє тому, що вища освіта більше не є ізольованою від навчання впродовж життя, оскільки знання та навички, отримані поза навчанням, можуть бути виражені в кредитах, які можуть бути переведені в загальну кількість кредитних балів, необхідних для присвоєння ступеня чи кваліфікації, або для визнання отриманого навчального модуля. Таким чином, митні органи повинні планувати свій професійний розвиток проактивно і вже на початку будувати свої програми навчання впродовж життя як окремі курси або навчальні модулі програм навчання в університетах [5, с. 3555]. Таким чином, у межах даного напрямку тренінги, курси, симпозиуми, семінари, конференції, підвищення кваліфікації спрямовані на працівників митних органів, здатні підтримувати у останніх належний професійний рівень за умови наявності матеріальних і нематеріальних стимулів, а також формування культури освіти впродовж життя у Державній митній службі України. Даний напрямок також охоплює проходження працівниками підвищення кваліфікації за спеціальними професійними програмами, а також курсів та інших інтерактивних занять на Порталі управління знаннями Національного агентства України з питань державної служби, платформі «Дія. Цифрова освіта», платформі онлайн-курсів «Prometheus».

Другим напрямком протидії порушенням митних правил є антикорупційний. В умовах воєнного стану значення даного напрямку підвищується з огляду на те, що під час надзвичайних ситуацій корупційні ри-

зи значно зростають [6, с. 175]. D. Jancsics звертає увагу на те, що у багатьох країнах митні та прикордонні служби сприймаються як найбільш корумповані державні органи. Офіцери цих організацій мають більше можливостей брати участь у корупційних проявах, ніж працівники інших правоохоронних органів. Крім того, корупційна діяльність на кордоні може бути безпосередньо пов'язана з організованими злочинними групами [7, с. 406].

Окремі науковці звертають увагу на те, що при розробці ефективної антикорупційної політики в Україні необхідно: по-перше, визначити та імплементувати в українське законодавство відповідні міжнародно-правові норми державного, регіонального та місцевого характеру; по-друге, враховуючи успішний досвід окремих країн, визначити комплекс найважливіших для України чинників, спрямованих на забезпечення ефективності державної політики запобігання корупції; по-третє, розробити та сформулювати для цієї моделі належне інституційне забезпечення нормативного характеру, яке б гармонійно поєднувало державний, регіональний та місцевий рівні державного управління [8, с. 224].

Раніше згаданий нами дослідник D. Jancsics у контексті аналізу американського досвіду звертає увагу на те, що з точки зору статі, віку та місця розташування існували значні відмінності між двома основними категоріями корумпованих працівників: корумпованими митниками, відповідальними за митні операції на офіційних пунктах в'їзду в країну, та прикордонниками, які патрулюють кордон між пунктами в'їзду. Обидва типи службовців, які працювали вздовж південного кордону США з коротким стажем служби, частіше були залучені до корупції, пов'язаної з наркотиками, ніж їхні старші колеги, які натомість були схильні до корупції, пов'язаної з імміграцією [9, с. 26]. Сформульовані науковцем твердження зумовлюють необхідність втілення в оновленій Антикорупційній програмі Державної митної служби України окремих положень, присвячених просвітницькій та контрольно-наглядовій діяльності стосовно даних категорій працівників.

Аналітичний напрямок протидії порушенням митних правил багато в чому зводиться до ситуаційного аналізу протидії злочинності, основну мету якого О. Литвинов, Г. Спіцина, Ю. Данильченко, С. Гаспарян розглядають крізь призму забезпечення змістовності, визначеності та адекватності дій контрольної складової (як на рівні суб'єкта злочину, так і на рівні держави в цілому) у швидко мінливій та невизначеній умови. З точки зору ситуаційного підходу, управління злочинністю – це, насамперед, мистецтво керівника розібратися в ситуації, визначити її характеристики та вибрати відповідне управління, а вже потім слідувати науковим кримінологічним рекомендаціям, що мають загальний і універсальний характер [10, с. 635].

Соціальний напрямок протидії порушенням митних правил тісно пов'язаний з матеріально-технічним і фінансовим забезпеченням митних органів, що дозволяє швидше реагувати на існуючі виклики [11, с. 1]. У межах нашого дослідження ми хотіли б акцентувати увагу на такому важливому та недостатньо дослідженому аспекті діяльності працівників митних органів, як необхідність мінімізації ризиків для здоров'я у повсякденній діяльності. Так, грецькі науковці М. Мамма та D. Spandidos звертають увагу на те, що незважаючи на обмежені дані в медичній літературі, митники вважаються професійною групою високого ризику щодо інфекцій. Під час спалахів пандемії тяжкого гострого респіраторного синдрому (ГРВІ) та грипу А/Н1N1 у 2003 та 2009 роках відповідно митники мали фундаментальний передовий внесок у встановлення рекомендованих на той час заходів на кордоні. У Бельгії в 1994 році стався спалах пситтакозу серед митників після контакту з нелегально імпортованими папугами [12, с. 1149]. Окреслені науковцями ризики значно посилюються в часи пандемії коронавірусної хвороби, що вимагає широкого врахування питань охорони здоров'я працівників митних органів у ході реалізації державної політики в митній сфері, а також належного забезпечення працівників засобами індивідуального захисту органів дихання, антисептичними засобами, створення дієвої системи санаторно-курорт-

ного лікування та реабілітації працівників митних органів та членів їх сімей.

Останнім фундаментальним напрямком протидії порушенням митних правил є стратегічний. Науковці наголошують, що для успішного подолання такої суспільно небезпечної проблеми, як транснаціональна злочинність, необхідно створити та реалізувати ефективну стратегію її подолання. Надзвичайно важливо, щоб кожен із елементів розробленої та реалізованої стратегії дійсно активно застосовувався на практиці. Відомо, що свавілля публічних службовців і політиків до прийнятих ними правових норм і офіційних державних документів у поєднанні з недобросовісним виконанням своїх професійних функцій є основною проблемою, яка перешкоджає ефективному розвитку держави і суспільства, в тому числі протидії транснаціональній злочинності [13, с. 302]. Даний напрямок знаходить своє втілення в розробці таких фундаментальних документів, як Національна стратегія доходів на 2024-2030 роки, яка, з-поміж іншого, закладає основи реформування співпраці з бізнес-сектором, посилення міжнародного співробітництва, інституційного розвитку та вдосконалення технічного оснащення Державної митної служби України [14].

Висновки

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти до висновку, що питання протидії порушенням митних правил набуває, з одного боку, надзвичайної важливості в умовах воєнного стану, а з іншого – глибокого змісту та багатоаспектної природи, розуміння якої та врахування у наукових розробках та управлінських рішеннях постає основою подальшого розвитку держави.

Процес протидії порушенням митних правил є доволі багатоаспектним та вимагає комплексної міжвідомчої співпраці, взаємодії з громадськістю, широкого використання технічних та цифрових рішень, а також набуття та вдосконалення працівниками митних органів на постійній основі знань, навичок, у тому числі соціальних, а також морально-етичних якостей. Осмислити основи даного процесу допомагає виокремлення певних відносно самостійних органі-

заційно-управлінських напрямків реалізації протидії порушенням митних правил.

До таких напрямків віднесено освітній, у межах якого тренінги, курси, симпозіуми, спрямовані на працівників митних органів, здатні підтримувати у останніх належний професійний рівень за умови наявності матеріальних і нематеріальних стимулів; антикорупційний напрямок; аналітичний напрямок, який розглянуто крізь призму ситуаційного аналізу протидії злочинності; соціальний напрямок, який тісно пов'язаний з матеріально-технічним і фінансовим забезпеченням митних органів, врахуванням питань охорони здоров'я працівників митних органів у ході реалізації державної політики в митній сфері, створенням дієвої системи санаторно-курортного лікування та реабілітації працівників митних органів та членів їх сімей; стратегічний напрямок, який знаходить своє втілення в розробці таких фундаментальних документів, як Національна стратегія доходів на 2024-2030 роки.

Література

1. Kulish A., Chumak V., Chernysh R., Khan O., Havrik R. Measures to combat smuggling and corruption in the customs clearance of commercial goods in Ukraine. *Amazonia investiga*. 2020. № 9 (30). P. 99-110.
2. Bullock J., Haddow G., Coppola D. Border Security, Immigration, and Customs Enforcement. *Introduction to Homeland Security*. 2013. № 4. P. 205-242.
3. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
4. Horbachov O., Nazarenko I., Nazarenko O., Mykola S., Shendryk V. Combating Organized Ethnic Crime: Theoretical And Applied Problems. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. № 23 (6). P. 1-6.
5. Peterson M., Krastins A., Ketners K. Lifelong Learning for Improving Customs Education System in Latvia and the World. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2015. № 174. P. 3547-3556.
6. Lohvynenko B., Podoliaka A., Domin Y., Kolesnikova I., Salaieva K. Counteraction to corruption during public procurement of medicinal products. *Georgian medical news*. 2022. № 323. P. 175-179.
7. Jancsics D. Border corruption. *Public Integrity*. 2019. № 21 (4). P. 406-419.
8. Fedotov A., Voloshyna M. Reformation of the institutional anti-corruption system in the context of european integration transformation. *Baltic journal of economic studies*. 2019. № 5 (1). P. 224-232.
9. Jancsics D. Law enforcement corruption along the US borders. *Security Journal*. 2021. № 34 (1). P. 26-46.
10. Lytvynov O., Spitsyna H., Danylchenko Y., Hasparian S. Role and significance of situational analysis in crime counteraction at critical infrastructure and aerospace industry. *Lecture Notes in Networks and Systems*. 2022. № 367. P. 635-648.
11. Nosach A. V., Cherkasskyi R. A., Fialka M. I., Selezhen S. V. European experience in preventing and combating crime by customs authorities and possibility of its use in Ukraine. *Ius Humani-Revista De Derecho*. 2022. № 11 (2). P. 1-11.
12. Mamma M., Spandidos D. Customs officers in relation to viral infections, tuberculosis, psittacosis and environmental health risk. *Experimental and Therapeutic Medicine*. 2019. № 17 (2). P. 1149-1153.
13. Kubariev I. V., Barash Y, Pcholkin V. D., Pluzhnik O. I. Assessing the Contemporary Issues of Countering Transnational Crime. *Jurnal cita Hukum-Indonesian law journal*. 2021. № 9 (2). P. 291-304.
14. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-p. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>.

ON THE ISSUE OF COUNTERING VIOLATIONS OF CUSTOMS RULES BY THE STATE CUSTOMS SERVICE OF UKRAINE

The article emphasizes that the issue of combating violations of customs rules acquires, on the one hand, extreme importance in the conditions of martial law, and on the other hand, a deep meaning and multifaceted nature, the

understanding of which and consideration in scientific developments and management decisions becomes the basis for the further development of the state.

It is noted that the process of combating violations of customs rules is quite multifaceted and requires complex interdepartmental cooperation, interaction with the public, wide use of technical and digital solutions, as well as acquisition and improvement by employees of customs authorities on a permanent basis of knowledge, skills, including social, as well as moral and ethical qualities. To understand the basics of this process, it helps to highlight certain relatively independent organizational and management directions for the implementation of countermeasures against violations of customs rules.

It has been established that it is appropriate to attribute the directions of combating violations of customs rules to educational, within the scope of which trainings, courses, symposia aimed at employees of customs authorities are

able to maintain the proper professional level of the latter, provided there are material and non-material incentives; the anti-corruption direction, within which the need to update the Anti-Corruption Program of the State Customs Service of Ukraine is emphasized; analytical direction, which is considered through the prism of situational analysis of crime prevention; social direction, which is closely related to the material, technical and financial support of customs authorities, taking into account issues of health protection of employees of customs authorities during the implementation of state policy in the customs sphere, creating an effective system of sanatorium-resort treatment and rehabilitation of employees of customs authorities and members their families; a strategic direction that finds its embodiment in the development of such fundamental documents as the National Income Strategy for 2024-2030.

Key words: violation of customs rules, State Customs Service of Ukraine, customs border, countermeasures, directions.